

עברית לנבחנים במגזר הערבי

כללי

1. הבחינה בעברית נמנית עם בחינות החובה.
2. בחינת החובה בעברית היא בהיקף של 2 יחידות לימוד – שאלון מספר 252.
3. אפשר להיבחן בעברית גם בהיקף של 4 יחידות לימוד – שאלון מספר 253 (2 יחידות לימוד, השלמה ל-4 יחידות לימוד).
4. שאלון מספר 252 כולל את הנושאים האלה:
 - א. פרק ראשון: הבנה
 - ב. פרק שני: הבעה בכתב
5. שאלון מספר 253 כולל את הנושאים האלה:
 - א. יחידה שלישית: ידע הלשון
 - ב. יחידה רביעית: ספרות א'

נושאי הלימוד לבחינה בהבנה והבעה בכתב

לנבחנים במגזר הערבי

2 יחידות לימוד – שאלון מספר 252

המבחן יכלול קטע מידעי או טיעוני בהיקף של כ-30 שורות ובעקבותיו שאלות ומטלות בהבנה ובהבעה, כמפורט להלן:

1. הבנה

שאלות ההבנה, 1–5, יעסקו בהיבטים האלה:

- תוכן (שאלות לוקליות וגלובליות, שאלות פרשנות)
- מבנה (המבנה הלוגי של הטקסט השלם והקשרים הלוגיים בין חלקיו)
- פירושי מילים וביטויים (בעברית בלבד)

2. הבעה בכתב

שאלה 6: מטלת כתיבה – סיכום הקטע ב-5–10 שורות (סיכום בורר אן ממוזג, הכולל קטע קצר נוסף).

שאלה 7: הנבחן יבחר בנושא אחד מבין ארבעה, ויכתוב עליו בהיקף של 15–20 שורות.

סוגות הכתיבה – חיבור עיוני, מאמר, מכתב

מבנה השאלון וחלוקת הנקודות

פרק ראשון:	הבנה	60 נקודות
פרק שני:	הבעה בכתב:	
–	סיכום בורר או סיכום ממוזג	20 נקודות
–	הבעה בכתב	20 נקודות
סה"כ:		100 נקודות

הערה: נבחן אקסטרני פטור מבחינה בעל-פה. ציונו של הנבחן יינתן על החלק שבכתב המפורט לעיל.

פרק ראשון: הבנה

בלימוד פרק זה הנבחן רוכש ניסיון בהתמודדות עם טקסטים הכתובים בעברית ומתאמן בכתיבת טקסטים מסוגים שונים.

הדגש בשלב זה הוא על הטקסט העיוני בלי להזניח את הטקסטים מעולמות השיח האחרים. הנבחן נדרש להתמודד יותר ויותר עם טקסטים אותנטיים ולא מעובדים ברמת מורכבות גבוהה יחסית. הוא אף נדרש לגלות עצמאות בהתמודדות עם הטקסט כקורא וכמפיק.

ברכישת שפה שנייה, נודעת חשיבות רבה למעבר התכוף בין ארבע אופנויות השפה: ההאזנה והדיבור, הקריאה והכתיבה. הטקסטים הנקראים ישמשו נקודת מוצא לכתיבה: כתיבת סיכום, כתיבת תגובה על טקסט וכתיבה על-פי דגם של טקסט כתוב.

חשוב שהלומדים ישתמשו ב**ידע הלשוני** הנלמד ויסתייעו בו הן בקריאה והן בכתיבה. הלימוד יהיה כרוך כל העת בהרחבת אוצר המילים והביטויים. במסגרת זו חשוב לעודד את השימוש במילון ואף את השימוש באגרון (תזאורוס)¹ ככלי עזר בהבעה. **התקינות** הלשונית והמודעות למשלבי הלשון יטופחו במסגרת ההבעה בכתב.

חשוב שיינתן ייצוג בטקסטים **לעולמות תוכן** מגוונים, בעיקר בעלי זיקה לתחומי הדעת השונים, למקצועות השונים ולעולם התרבותי של הלומדים. כך, למשל, יש לעסוק בעולמות התוכן של מקצועות הלימוד – מדעי הטבע, מדעי החברה, גיאוגרפיה, כלכלה, היסטוריה ואזרחות, מתמטיקה, פיזיקה; וכן בתחומים נוספים – תקשורת, ספורט ופנאי, בריאות ורפואה, קולנוע, תיאטרון ומוזיקה, חינוך ופסיכולוגיה, אקטואליה.

לימוד הפרק ילווה ב**רפלקציה** על תהליך רכישת השפה ועל ההתקדמות בו. הנבחן יפתח מודעות לשיקולי הדעת שלו, לקשייו ולבחירותיו במהלך הלמידה.

להלן יפורטו סוגי הטקסטים שיש לעסוק בהם בשלב זה, ואחר-כך ההדגשים בהבנת הנקרא ובהבעה בכתב.

¹ על האגרון בהרחבה, ראו מאמרו של רפאל ניר, "תמורות במילונאות העברית", **איגרת מידע** נ"א, משרד החינוך, ירושלים, תשס"ד, עמ' 6-14. (המאמר מופיע גם באתר האינטרנט שכתובתו היא: <http://cms.education.gov.il>).

סוגי הטקסטים

בהמשך לנלמד עד כה, יילקחו הטקסטים מעולמות השיח השונים, תוך כדי הדגשת השיח העיוני:

טקסטים עיוניים

- ערך אנציקלופדי
- מאמר מידע
- מאמר טיעון
- מאמר פרשנות וביקורת
- תרשימים וטבלאות

טקסטים שימושיים

- דפי מידע, הוראות והדרכה
- המכתב הרשמי
- קורות חיים
- טופס (שאלון)

טקסטים של תקשורת המונים

- ידיעה עיתונאית
- כתבה
- תעמולה ופרסומת

הבנת הנקרא

בשלב הגבוה של לימוד העברית לקראת בחינת הבגרות, המטרה היא שהנבחנים יתמודדו עם טקסטים שרמתם קרובה לרמת הקריאה של דובר ילידי.

הקורא 'האסטרטגי'

המטרה החשובה ביותר של התמחות בהבנת הנקרא היא שהלומד יהפוך לקורא עצמאי. תוך כדי פיתוח המיומנות בהבנת הנקרא, יש להדגיש אסטרטגיות של הבנת הנקרא אשר יאפשרו ללומד להתמודד עם טקסטים חדשים ולא-מוכרים בעתיד, לשם קידום אישי, מקצועי ואקדמי לאורך החיים. מיומנותו של הקורא 'האסטרטגי' מתבססת על ידע לשון שהוא רכש לאורך שנות הלימוד בבית-הספר, על ידע של עולמות השיח והתרבות ועל ידע תוכן המהווה רקע מוקדם לקריאת טקסט כלשהו. הקורא 'האסטרטגי' יודע לשלב את סוגי הידע הללו כדי לתהלך את הטקסט בצורה יעילה ולהבין את המסרים הכלולים בו. להלן יפורטו כמה היבטים ותכונות של הטקסט בכללותו שעליהם יש לתת את הדעת בלימוד הקריאה, ולאחר מכן אסטרטגיות וכיוונים בתהליך הטקסט, בפענוחו ובניתוחו.

א. היבטים ותכונות של הטקסט

הטקסט מורכב מתוכן ומצורה, ממה שבתוכו וממה שסביבו. נפרט כאן את ההיבטים השונים ואת התכונות השונות המצטרפים יחד לבניית הטקסט. העיסוק בהיבטים ובתכונות הללו יהיה שונה מטקסט לטקסט בהתאם לטיב הטקסט ולצורכי הלמידה. כך או אחרת, אין לעסוק בכל ההיבטים ובכל התכונות בטקסט אחד.

1. הטקסט והקשרו

- סוג הטקסט – המאפיינים של סוג הטקסט ומטרת הכותב
- ההקשר הנסיבתי וההקשר החברתי-תרבותי – יחסי מוען-נמען, הבמה שהטקסט התפרסם בה, ערוץ התקשורת שהטקסט מועבר בו, הזמן והמקום של הכתיבה, הסביבה החברתית והתרבותית שהטקסט נוצר בתוכה או שבתוכה הוא נקרא
- מידע הרקע – במהלך הקריאה הקוראים מנהלים 'דיאלוג' עם הטקסט אגב שימוש במידע הרקע שהם מביאים עמם. שימוש הולם במידע הרקע והכרת דרכים להשלמת פערי מידע יתרמו להשבחת הקריאה.

2. התוכן

- עולם התוכן שהטקסט עוסק בו
- הנושא הנדון וכיצד הוא בא לידי ביטוי בכותרת
- היגד-העל או הטענה המרכזית והרעיונות המרכזיים בטקסט
- השתלשלות האירועים או רצף הטיעונים
- מילות מפתח בטקסט – מילים ומושגים מרכזיים
- כותרת-משנה, כותרות לחלקי הטקסט

3. המבנה

- חלקי הטקסט – הפתיחה, הגוף והסיום והיחסים שביניהם
- המבנה הלוגי של הטקסט השלם והקשרים הלוגיים בין חלקיו היוצרים את יחידות התוכן; דוגמאות לעקרונות מארגנים ולקשרים לוגיים – בעיה ופתרון, סיבה ותוצאה, הכללה ופירוט, טענה והוכחה, השוואה, רצף כרונולוגי
- הקישוריות בטקסט הבאה לידי ביטוי באמצעי הקישור – מילות קישור, אזכורים, מקדמי ארגון (למשל חלוקה לסעיפים, כותרות משנה)

4. העיצוב

- חלוקה לפסקות וכדומה
- שילוב רכיבים חזותיים וגרפיים

5. הרטוריקה

- האמצעים הרטוריים ותרומתם להבלטת המסר של הטקסט – לשון ציורית ומטפוריקה, שדות סמנטיים, אירוניה, רימוזים, חריגה משלבית, נימה ומבנים תחביריים מיוחדים, שיקולים סמנטיים ורטוריים בבחירת אוצר המילים

6. המסר

- המסר הגלוי של הטקסט
- מסרים סמויים בטקסט

7. ייחודו של הכותב

- ההשכלה והמטען התרבותי של הכותב
- נקודת התצפית של הכותב – השקפת עולמו והשתייכותו החברתית-תרבותית

ב. תהלוך וניתוח

1. טכניקות או אסטרטגיות של קריאה

יש אפשרויות שונות של קריאה – קריאה מרפרפת, אקסטנסיבית, מעמיקה, אינטנסיבית, סלקטיבית. הבחירה בטכניקה נעשית לפי מטרת הקורא ולפי סוג הטקסט. הנבחרים יתאמנו באפשרויות השונות של הקריאה.

2. שלבים בתהלוך

פעילויות התהלוך ייעשו בשלושת השלבים האלה: לקראת הקריאה, במהלך הקריאה, בעקבות הקריאה.

- לקראת הקריאה – מאחר שמדובר בשפה שנייה, חשוב להכין את הנבחרים לאוצר המילים ולמאפיינים הלשוניים העשויים להקשות עליהם את הבנת הטקסט.
- במהלך הקריאה – יש לפתח אסטרטגיות של ניבוי ושל דיאלוג עם הטקסט.
- בעקבות הקריאה – הנבחרים יגיבו על הטקסט השלם או על חלקים ממנו או על היבטים שלו מבחינה תוכנית ורעיונית, מבחינת העיצוב וכדומה. התגובה תובא במסגרת דיון בכיתה או בהרצאה קצרה או בכתיבה קצרה.

3. ממדי הפענוח

הנבחרים יתמודדו עם ממדים שונים של פענוח הטקסט:

- איתור מידע – מפורש ושאינו מפורש, יחסים בין פריטי מידע שונים, השוואה ושילוב מידע ממקורות שונים
- פרשנות והיסק – ברמה לוקלית וגלובלית
- הערכה וביקורת של התוכן – הנבחרים יגיבו תגובה ביקורתית ומנומקת על הנאמר בטקסט.
- הערכה של המבנה והסגנון – הנבחרים יתייחסו למבנה של הטקסט השלם ושל חלקיו ולהתאמתו לתוכן הטקסט, וכן יבחנו את האמצעים הרטוריים ואת סגנון הכתיבה ויעמדו על התאמתם למטרת הטקסט ועל מידת האפקטיביות שלהם.

4. רמות ההבנה

הנבחרים יתמודדו עם רמות ההבנה השונות של הטקסט:

- הבנה גלובלית – הבנה כללית של המסר ושל התוכן
- הבנה לוקלית – הבנה של חלקי הטקסט ושל היחסים ביניהם
- הבנה נקודתית – הבנה של מילים וביטויים, של ניבים ושל יחסים ברמת המשפט

ג. סוגי המשימות

הנבחנים יידרשו להתמודד עם משימות מגוונות:

- תשובות על שאלות מסוגים שונים – שאלות בררה (שאלות סגורות), שאלות השלמה, שאלות פתוחות
- פירושי מילים בתוך הקשר
- בניית טבלה על-פי טקסט או טקסטים
- השוואה בין טקסטים מבחינות שונות
- סיכום טקסט על-פי המבנה הלוגי שלו או על-פי מבנה אחר
- כתיבת ראשי פרקים של טקסט
- סיכום ממזג של טקסטים שונים בנושא אחד
- הרצאה על טקסט או על טקסטים העוסקים בנושא אחד
- תרגילי מילוי (קלוז) – תרגילים מסוג זה יכולים להיות ברמות שונות, בין היתר לפי רמת הטקסט, עם ובלי 'מחסן' של מילים להשלמה, מכוונים לנושא לימודי מסוים (השמטת אזכורים, השמטת מילות קישור) או אקראיים (השמטת כל מילה שביעית או כדומה)
- כרזה בעקבות טקסט

פרק שני: הבעה בכתב

בצד קריאת טקסטים והבנתם, הנבחן רוכש את מיומנויות הכתיבה לסוגיה. במבט מלמעלה אפשר לדבר על שלושה סוגים:

- הכתיבה העיונית-מדעית, כגון: מאמר טיעון, מאמר מידע, סיכום
- הכתיבה השימושית-מעשית, כגון: מכתב בקשה, דף מידע
- הכתיבה האישית, כגון: מכתב אישי, יומן אישי

יש לפתח את מודעות הנבחנים להקשר הנסיבתי שבו מתרחשת הכתיבה, ובעיקר למטרת הכתיבה, למוען ולנמען, לבמה – וכל אלה קשורים לסוג הטקסט. לפי כל אלו יש לבחור את רמת הלשון ואת המשלב המתאים.

בניסוח **מטלות הכתיבה** יש להביא בחשבון את אוצר המילים ואת ידע העולם העומדים לרשות הנבחנים. יש מקום לדיון מקדים בנושא שמטלת הכתיבה עוסקת בו, בהעלאה משותפת של רעיונות ובהכנה משותפת של רשימת מילים וביטויים.

תהליך הכתיבה מתבצע בכמה שלבים: תכנון הכתיבה הכרוך בהעלאת רעיונות בהתבסס על ידיעותיו של הכותב או על חומר שהכותב אוסף; יצירת הטקסט ופיתוחו במבנה מסוים ובצורה לכידה ומקושרת; עריכת הכתוב ושיפורו מבחינה תוכנית, מבנית ולשונית. נוסף על הביקורת העצמית של הכותב, הכותב מקבל משוב הן מהמורה כמנחה וכמכוון והן מעמיתיו לכיתה כנמענים אפשריים.

פעילויות כתיבה

- הנבחנים יתנסו בכתיבה של סוגי טקסטים שונים, בזיקה לטקסטים או לא בזיקה להם, כמפורט להלן.
- **סיכום:** עיבוד וקיצור של טקסט נתון. פעולה זו מצריכה הבנה טובה של הטקסט הנתון, הבחנה בין עיקר לטפל, ניסוח מחדש של האמור בטקסט המקור. הסיכום יכול להיות רציף – טקסט לכיד ומקושר; הסיכום יכול להיות בנקודות או בסעיפים; הסיכום אף יכול לעתים להיעשות באמצעות טבלה. הצורה שבה ייעשה הסיכום תלויה במטרות הכותב.
- **כתיבה בעקבות טקסט:** תגובה על דעה המובעת בטקסט, כתיבה על בעיה דומה בזיקה לטקסט. כתיבה זו נשענת על הבנה טובה של הטקסט הנתון. מכיוון שיש בה הישענות על טקסט נתון, לעתים יש מקום לציטוט מן הטקסט. זוהי הזדמנות חשובה ללמד את המוסכמות של שילוב מובאה בטקסט: העתקה מדויקת, שימוש במירכאות, ציון מראה המקום. אם מדובר בתגובה, היא צריכה להיות מנומקת על-ידי נימוק כללי או על-ידי נימוק הלקוח מן הניסיון האישי.
- **כתיבת טיעון:** מטרת הכותב לשכנע את הקוראים בצדקת טענתו ולפעמים אף להניע אותם לפעולה. כתיבה זו מכילה טענה מרכזית, לעתים התייחסות לטענת-הנגד, וביסוס לטענה על-ידי נימוקים, הוכחות ונתונים, הסברים, הדגמות והשוואות, וכן על-ידי מסקנה שיש בה חזרה על הטענה המרכזית.
- **כתיבה על-סמך מקורות שונים:** כתיבה מסוג זה נשענת על מידע השאוב מכמה טקסטים. נדרש אפוא מיזוג של המידע וארגונו מחדש, ניסוח עצמאי הנמנע מניסוח בלשון הטקסטים המקוריים השונים בסגנונם זה מזה, הימנעות מחזרות ומכפילויות.
- **כתיבה אישית:** התרשמות מתופעה, תיאור של חוויה אישית וכדומה. כתיבה זו מתבססת על ניסיון אישי ועל ידע-עולם אישי. היא אינה קשורה לטקסט נתון. אף כי קשה לקבוע מסגרות בסוג כזה של

כתיבה, יש לדרוש מבנה ברור – פתיחה, הצגת הנושא ולעתים הסיבה שבגללה הוא נבחר, פיתוח הנושא מבחינה עובדתית ומבחינת ההתרשמות, סיום הולם.

- **כתיבת מכתב:** מכתב רשמי, מכתב אישי, מכתב למערכת. המשותף לכל המכתבים הוא מסגרת הכתיבה הדורשת פנייה לנמען, תאריך וחתימה. גוף המכתב שונה הן מבחינת תוכנו, הן מבחינת מבנהו, הן מבחינת לשונו – והוא מותאם למטרת הכותב, ליחס בין המוען לנמען וכדומה.
- **כתיבת ביקורת (כגון על ספר או על סרט):** כתיבה זו נשענת על טקסט או על מקור, ומצופה שהיא תכיל תקציר או רמזים לעלילה, הערכה של היצירה מנקודת ראותו של הכותב והמלצה.
- **המרה מסוגה לסוגה:** כתיבת טקסט חדש על-סמך טקסט נתון מסוג אחר. למשל, המרת טקסט סיפורי לדיווח, המרת מאמר מידע לדף מידע.
- כמו-כן הנבחנים יתנסו בכתיבה עיונית-מדעית ובכתיבה שימושית-מעשית.

נושאי הלימוד לבחינה בידע הלשון ובספרות א'

לנבחנים במגזר הערבי

2 יחידות לימוד (השלמה ל-4 יח"ל)

שאלון מספר 253

יחידה שלישית: ידע הלשון

לאורך כל התהליך של רכישת השפה, וביתר שאת בשלבי המתקדמים, הכרת הכללים שעל פיהם השפה בנויה ופועלת עשויה לשכלל ולשפר את הבנתם של הטקסטים ואת יכולת ההתבטאות בשפה בעל-פה ובכתב. הלימוד בפרק זה מתבסס על הידע הלשוני שרכשו התלמידים, ואולם צורת הלימוד שונה: לימוד שיטתי ומובנה המארגן את הידע הלשוני לענפיו. גם בשלב זה מודגש ההיבט הפונקציונלי – תפקודם של מבני הלשון בשפה. העיסוק בתופעות הלשון ובכלליה נעשה בתוך הקשר ובלוויית דוגמאות רבות. ההקשר עשוי לתרום להבנת תופעות הלשון כפי שהבנת תופעות הלשון עשויה לתרום להבנת הטקסט. בלימוד העברית כשפה שנייה, יש לעסוק בעיקר בצורות הלשון השגורות ורק במידת הצורך לעסוק בצורות נדירות.

בשלב זה יש גם מקום לעריכת השוואות בין העברית ובין הערבית.

משלבי הלשון והתקינות: אוריינות בשפה ניכרת, בין היתר, ביכולת ההבחנה בין נסיבות שונות של שימוש בלשון וביכולת הדובר להתאים את לשונו למצבים שונים ולבחור במשלב וברמת הלשון ההולמים את הנסיבות. לשם כך חשוב לעמוד על שימושי לשון אופייניים לרמות הלשון השונות, כגון השימוש בכינויים חבורים ובכינויים פרודים, שלילת פועל בהווה ב"אין" או ב"לא" ועוד ועוד. מטרה חשובה היא השימוש בעברית תקינה בתחום התחביר והמורפולוגיה. שימוש לא תקין בעברית הוא גם נחלתם של דוברים ילידיים של העברית. הלומד צריך אפוא להבחין בין צורות תקינות ובין צורות לא-תקינות ולשאוף לביצוע תקין של צורות הלשון בעל-פה ובכתב, בעיקר בנסיבות פורמליות. בלימוד ידע הלשון תינתן אפוא תשומת לב להיבט התקינות.

תחומי הלשון

בפרק שלושה תחומי לשון: מערכת ההגה והצורות; התחביר; המילון העברי ואוצר המילים והביטויים. רצוי ללמד את התחומים השונים במקביל ואף לשלב ביניהם. כמו-כן רצוי ומומלץ לשלב את לימוד הידע הלשוני בלימוד ההבנה וההבעה. מכל מקום, התרגול ייעשה בתוך הקשרים טקסטואליים – משפטים, טקסטים קצרים וכדומה.

א. מערכת ההגה והצורות

במרכז תחום זה עומדת המילה מבחינת המבנה שלה. המושגים המרכזיים במערכת הצורות הם:

- **הגזירה** – הצורנים המרכיבים את צורת היסוד של המילה
- **הנטייה** – הצורנים היוצרים את הצורות הנוטות

בצורני הגזירה כלול **השורש**, שהוא רכיב מרכזי בעברית (כמו גם בערבית). נוסף על השורש משמשים צורני הגזירה האלה: **הבניין** (בפועל), **המשקל** (בשם) וכן **צורני הגזירה הסופיים** כגון אות, אן (מן) ואון. בלימוד צורני הגזירה מודגש הקשר בין הצורן למשמעות.

מבחינת הנטייה, מערכת הפועל היא המערכת הסדירה והמפותחת ביותר, והיא תילמד כסדרה. בשמות העצם תילמד נטיית השמות: יחיד, רבים וצורת הנסמך, ובמידה מסוימת גם הנטייה עם הכינויים החבורים. נוסף על נטיית הפועל ונטיית השם, יילמדו כסדרם שם המספר ונטיית מילות היחס.

תורת ההגה בשירות מערכת הצורות

השליטה במערכת הצורות מחייבת התמצאות בתופעות מתחום תורת ההגה. יסודן של התופעות הפונולוגיות הוא בעברית העתיקה, ועם זאת יש להן השפעה וקיום בעברית בת ימינו. הדגש בלימוד יהיה על התופעות המרכזיות המשפיעות על מבנה המילה העברית כיום.

התופעות יילמדו, ככל האפשר, אגב לימוד מערכת הצורות, ורק במידת הצורך כשהן לעצמן. כך, למשל, לימוד התופעה של תשלום דגש ושאר השפעות העיצורים הגרוניים ייעשה במשולב עם לימוד נטיית הפועל וצורות השם.

המושגים והתופעות העיקריים בתחום הפונולוגיה יפורטו להלן.

תוכני הלימוד

דרכי גזירה

- גזירה מסורגת: שורש ותבנית (בניין, משקל)
- גזירה קווית: בסיס וצורן סופי (מוספיות), בסיס ובסיס (הלחם בסיסים)
- מילים שאולות מלועזית (לדוגמה: מודל)

צורנים

- צורני גזירה (מוספיות היוצרות ערך מילוני חדש)
- צורני נטייה (גופים, זמנים, ריבוי, כינויי קניין חבורים)
- מקומו המרכזי של השורש בתצורת המילים בעברית

נטיית הפועל

- בניין, זמן, גוף
- הצורות השונות של בניין קל בהווה: פועל, פועל, פועל, פועל

- הפועל בגזרות האלה : שלמים – כולל גרוניות ; מרובעים ; חסרים – פ"נ, פ"צ ; נחים – פ"א, פ"ו, ע"ו (ע"י), ל"א, ל"י(ה)

נטיית השם

- המין הדקדוקי של שם העצם, שמות עצם שהם גם זכר וגם נקבה ברובדי לשון שונים ובמשלבים שונים
- צורות נסמך ביחיד וברבים, בזכר ובנקבה

משמעויות מבנים

- משקלים ומשמעיהם : זיהוי שורש משותף (בגזרת השלמים) למילים במשקלים שונים, זיהוי משקל משותף, עמידה על משמעות משותפת של שמות מאותו משקל ומשמעות משותפת לשמות משורשים שונים
- צורנים סופיים ומשמעיהם

שם המספר

- מספר מונה (יסודי), כולל מספרים גדולים (מאות ואלפים), תאריך, מספר סתמי, מספר סודר, פי, מספר חלקי ומספר מעורב (שלם וחלקי)

מושגים ותופעות בתורת ההגה

- הלימוד ייעשה במסגרת לימוד תורת הצורות (מורפולוגיה).
- מפיק בה"א
- דגש קל
- דגש חזק : תבניתי, משלים (הידמות מלאה, התלכדות עיצורים זהים)
- שיכול אותיות והידמות חלקית
- שוואים : נח ונע (חיטוף)
- השפעת העיצורים הגרוניים : תשלום דגש, חטפים, הנמכת תנועה (פֻּתַחַת), פתח גנובה
- אותיות השימוש מ', ה', בכ"ל : מילת היחס מ(ן), ה' היידוע ; ניקוד אותיות בכ"ל (כולל בכ"ל + ה' היידוע)

ב. תחביר

סוגי המשפטים

א. משפט פשוט

1. משפט פועלי:
 - עיקרי המשפט: נושא, נושא
 - טפלי המשפט: משלימי פועל (מושא, תיאור), משלימי שם (לוואי, תמורה)
 - החלקים שאינם שייכים לגוף המשפט: הסגר (המציין נקודת מבט מסוימת על האמור במשפט, כגון: לפי דעתי, לדבריו, כנראה)
2. משפט שמני:
 - חלקי המשפט השמני: נושא, נושא, אוגד, לוואי, תמורה
 - דגמי המשפט השמני: נושא שהוא שם, נושא שהוא שם תואר, נושא שהוא צירוף יחס, שלילת המשפט השמני, משפט שמני בעבר ובעתיד (לדוגמה: השמים היו בהירים, הילד יהיה רופא)
3. משפט יש/אין

ב. משפט מחובר (מאוחה/איחוי)

ג. משפט מורכב

תקינות תחבירית ומורפולוגית

- התאם במין ובמספר בין הנושא לנשוא ובין הנושא לאוגד
- התאם במין ובמספר בין השם לתוארו (לדוגמה: מכנסיים ארוכים)
- שימוש תקין בצירופי סמיכות
- שימוש תקין בהצרכה (מילות יחס מוצרכות לפעלים)
- שימוש תקין במילות קישור
- שיבושי לשון הקשורים לאותיות בג"ד-כפ"ת
- שיבושי לשון בפועל (כמו מְצִיג-מְצִיג; אני יבוא – אני אבוא).

יחידה רביעית: ספרות א'

1. סיפורי-עם וסיפורים קצרים

קבוצה א' (סיפורי-עם)

יש לבחור סיפור אחד מבין הסיפורים האלה:

- "איך להבין צוואת אב?" (פרס, אסעי), מתוך: עליזה שנהר, חיה בר-יצחק (עורכות), **סיפורי-עם מבית שאן**, אוניברסיטת חיפה, תשמ"א.
- "חלוקת הירושה" (אפגניסטון, אסעי), מתוך: בן ציון יהושע (עורך), **צוואת אב – י"ג סיפורי עם מאפגניסטון מפי רפאל יהושע-רז**, דפוס קואופרטיבי אחווה בע"מ, תשכ"ט.
- "המקום שבו אין מתים לעולם", מתוך: איטלו קאלווינו (עורך), **סיפורי עם איטלקיים**, ספריית פועלים, תשמ"ט-1988.

קבוצה ב' (סיפורים קצרים)

יש לבחור סיפור אחד מבין הסיפורים האלה:

- יוסל ברשטיין, "האיש במלבן השמש", מתוך: **סיפורים רוקדים ברחובות ירושלים**, הספרייה החדשה, הוצאת הקיבוץ המאוחד/ספרי סימן קריאה, 2000.
- ראובן מירן, "שוקולד", מתוך: **זיכרונות מעונה מתה**, ידיעות אחרונות/ספרי חמד, 1996.
- אתגר קרת, "לשבור את החזיר", מתוך: **געגועי לקיסנג'ר**, עמודים לספרות עברית, 1998.

קבוצה ג' (סיפורים קצרים)

יש לבחור סיפור אחד מבין הסיפורים האלה:

- אהרון אלמוג, "סיפור על הימים שבהם נחשבת לנער מופרע", מתוך: **אל תצחיקו את סבתא – סיפורים**, זמורה-ביתן, 1994.
- יגאל לב, "כפר החלומות רחוק מן הירח", מתוך: תקווה שריג (ליקטה וערכה), **כולם בסנדלים – סיפורי סף עשרה**, הקיבוץ המאוחד, תשל"ג.
- יגאל לב, "התענוג כחטא", מתוך: **פגישה עם הגורל**, שלגי, 1989.

קבוצה ד' (סיפורים קצרים)

יש לבחור סיפור אחד מבין הסיפורים האלה:

- גרשום שופמן, "ילד זר", מתוך: **ילקוט סיפורים**, יחדיו בשיתוף עם אגודת הסופרים, 1966.
- גרשום שופמן, "השניים", ש.ס.
- גרשום שופמן, "בעד החלון", מתוך: **כל כתבי ג' שופמן**, כרך שני, דביר/עם עובד, 1960.

2. שירה

קבוצה א'

יש לבחור שיר אחד מבין השירים האלה:

- ר' משה אבן עזרא, "השושן" (כתנות פסים), מתוך: חיים שירמן (עורך), **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, מוסד ביאליק/דביר, 1960.
- ר' יצחק אבן כלפון, "בעת חשק אדלג", מתוך: חיים שירמן (עורך), **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, מוסד ביאליק/דביר, 1960.
- ר' יהודה הלוי (ריה"ל), "אלי רפאני", מתוך: חיים שירמן (עורך), **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, מוסד ביאליק/דביר, 1960.

קבוצה ב'

יש לבחור שיר אחד מבין השירים האלה:

- חיים נחמן ביאליק, "תרזה יפה", מתוך: **כתבי ח"נ ביאליק**, דביר, תשמ"ג.
- חיים נחמן ביאליק, "מנהג חדש", מתוך: **כתבי ח"נ ביאליק**, דביר, תשמ"ג.
- דוד פוגל, "לאט עולים סוסיי", מתוך: **כל השירים**, הקיבוץ המאוחד, תשל"ב.

קבוצה ג'

יש לבחור שיר אחד מבין השירים האלה:

- יונה וולך, "בעיות זהות", מתוך: **תת-הכרה נפתחת כמו מניפה**, סימן קריאה/הקיבוץ המאוחד, 1992.
- רוני סומק, "קו העונני", מתוך: **גן עדן לאורז**, זמורה ביתן, 1996.
- נתן זך, "אדם", מתוך: **כיוון שאני בסביבה**, הקיבוץ המאוחד, תשנ"ו.

קבוצה ד'

יש לבחור שיר אחד מבין השירים האלה:

- יהודה עמיחי, "אבי", מתוך: **שירים 1948–1962**, שוקן, תשל"ב.
- יהודה עמיחי, "שיר החוט למחט", **שם**.
- יהודה עמיחי, "המקום שבו אנו צודקים", **שם**.

קבוצה ה'

יש לבחור שיר אחד מבין השירים האלה:

- פרץ בנאי, "כל הכבוד לאבא", מתוך: **חמצן**, סתווית, 1980.
- בן-ציון תומר, "נוסח", מתוך: **על קו המשווה**, עקד, תשכ"ט.
- אמנון שמוש, "ויודי הגדול", מתוך: **דיוואן ספרדי**, מסדה, 1981.